

Yeni Program ve Ders İçeriklerine Göre

Sosyal Bilgiler Öğretimi II

Editörler:

Doç. Dr. Tekin ÇELİKKAYA

Doç. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ

Doç. Dr. Tercan YILDIRIM

Dr. Öğr. Üyesi Hamza YAKAR

2. Baskı

Editörler:

Doç. Dr. Tekin ÇELİKKAYA - Doç. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ
Doç. Dr. Tercan YILDIRIM - Dr. Öğr. Üyesi Hamza YAKAR

**Yeni Program ve Ders İçeriklerine Göre
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ II**

ISBN 978-605-241-837-6

DOI 10.14527/9786052418376

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş. ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Eylül 2019, Ankara

2. Baskı: Ekim 2020, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür

Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan

Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.

İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105

Yenimahalle/ANKARA

(0312 394 55 91)

Yayıncı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 26687

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Sosyal bilgiler, farklı sosyal bilim disiplinlerinin bir araya gelmesiyle oluşan bir programdır. İçerik olarak sosyal bilim disiplinleri “sürekli” değişen bir özellik göstermektedir. Güncel çalışma alanları ve içeriklerin sosyal bilgiler kapsamında öğretilmesinde, yeni gelişmelerin sosyal bilgiler öğretimi ile uyumlu bir şekilde verilmesi zorunluluğu doğmaktadır. Genel olarak sosyal bilgiler öğretiminin ana çerçevesini, öğretim programlarının yapısı ve özellikleri çizmektedir. Bu anlamda ilkokul, ortaokul ve lisans düzeyindeki öğretim programları temel teşkil etmektedir. Çünkü sosyal bilgiler öğretiminin daha etkili olabilmesinde, ilkokul ve ortaokul düzeyindeki öğretim programını uygulayacak olan öğretmenlerin yetiştiği lisans programı göz ardı edilemez. 2005 yılında uygulamaya konulan sosyal bilgiler öğretim programı çeşitli güncellemelerle birlikte, 2018’de gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda değiştirilmiştir. 2006 yılında değiştirilip uygulanan öğretmenlik lisans programı ise 2018 yılında güncellenerek değiştirilmiştir. Programlardaki bu iki temel değişiklik, bu kitabın hazırlanmasının dayanak noktasını oluşturmaktadır.

2018-2019 öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlayan ortaokul ve lisans programlarıyla birlikte, sosyal bilgiler öğretiminin gündemine farklı özelliklerdeki yeni konu ve çalışma alanları girmiştir. Özellikle sosyal bilgiler eğitimi lisans programı ile birlikte gündeme gelen “yeni dersler” sosyal bilgiler eğitimcilerinin ihtiyaç duyduğu kaynakların azlığını da beraberinde getirmiştir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenlerinin mezun olduktan sonra girdikleri dersler göz önünde bulundurulurken, “Medya Okuryazarlığı”, “Şehrimiz...”, “Düşünme Eğitimi”, “Halk Kültürü” gibi seçmeli derslere yönelik bölümlere yer vermesi açısından bu kitap, oldukça önemlidir. Her bir bölümü kendi alanında uzman yazarlar tarafından yazılan bu kitabın, bu anlamda alandaki büyük bir boşluğu dolduracağı varsayılmaktadır. Ayrıca bu kitabın sosyal bilgiler eğitimi alanında farklı derslere giren akademisyenlere, öğretmenlere ve lisansüstü eğitimdeki öğrencilere de zengin bir içerik sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu kitap, her biri 15’er bölümden oluşan iki kitap şeklinde tasarlanmıştır. Kitaplardaki bölümlerin her biri, ilgili konuyla alakalı çalışmalar yapan veya o konuda tez hazırlayan ve Türkiye’nin farklı üniversitelerinde akademik çalışmalarını sürdüren akademisyenler tarafından yazılmıştır. Kitap bölümlerinin belirlenmesinde sistematik bir sıra izlenmiş olup, bu bölümlerin sosyal bilgiler eğitimi lisans programındaki derslerin Güz ve Bahar dönemlerindeki dağılımlarıyla uyumlu olmasına özen gösterilmiştir. Okunabilirliği açısından düşünüldüğünde, konuları itibariyle geniş kapsamlı olan bölümleri tek bir kitapta sunmak oldukça zordur. Bu

yüzden elinizdeki bu kitap, *Yeni Program ve Ders İçeriklerine Göre Sosyal Bilgiler Öğretimi I-II* şeklinde iki ayrı kitap olarak hazırlanmıştır.

Sosyal bilgiler öğretimine katkı sağlayacağı düşünülen bu kitap, büyük bir emeğin ve özverinin ürünüdür. Yaklaşık bir yıl boyunca konu dağılımları ve içeriklerinin nasıl olması gerektiği konusunda üzerinde düşünülerek, alanda emek sarf eden herkesin istifade edeceği bir başucu eseri olması temennisiyle yoğun çalışmalar sonucu ortaya çıkmıştır. Öncelikle kitabın hazırlanmasında yazar olarak en büyük katkıyı sağlayan, alanında uzman hocalarımıza çok teşekkür ederiz. Bununla birlikte kitabın basımında katkılar sağlayan başta Servet Sarıkaya olmak üzere Pegem Akademi Yayıncılık ailesine de teşekkürlerimizi sunarız. 2019 yılındaki ilk baskısının ardından, her iki kitaba ilişkin öğretmen adaylarından, lisansüstü öğrencilerden, akademisyenlerden ve bölüm yazarlarından birçok olumlu dönütler alınmıştır. Artan talebe karşılık olarak kitabın bu ikinci baskısında, bölüm yazarlarının kendi bölümlerine ilişkin düzeltilmiş ve yeniden gözden geçirilmiş bölümlerini okuyucu ve araştırmacıların istifadelerine sunmaktan gurur duyuyoruz.

Geleceğin umudu olan gençlerimize bilgi ve birikim açısından katkılar sağlaması dileğiyle...

Editör Kurulu

Doç. Dr. Tekin ÇELİKKAYA

Doç. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ

Doç. Dr. Tercan YILDIRIM

Dr. Öğr. Üyesi Hamza YAKAR

KİTAP BÖLÜMÜNDE KULLANILAN ORTAK SEMBOLLER VE ANLAMLARI

Semboller	Sembol Adı
	Dikkat
	Düşünelim
	Web Sayfası
	Kısa Özet/Bilgi(ler)
	Alıntı Söz(ler)
	Liste
	Film-Belgesel-Video -Müzik
	Haber
	Kitap Önerisi

Bölümler ve Yazarları

Editörler: Doç. Dr. Tekin ÇELİKKAYA - Doç. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ
Doç. Dr. Tercan YILDIRIM - Dr. Öğr. Üyesi Hamza YAKAR

1. BÖLÜM: SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABI İNCELEMELERİ

Doç. Dr. Eray ALACA - *Giresun Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-4886-4700

2. BÖLÜM: SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TEKNOLOJİ KULLANIMI VE MATERYAL TASARIMI

Dr. Öğr. Üyesi Alpay AKSİN - *Amasya Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-6675-3094

3. BÖLÜM: GÜNCEL KONULARLA SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

Doç. Dr. Hatice MEMİŞOĞLU - *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0003-3987-8454

4. BÖLÜM: ÖRNEK OLAYLARLA SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

Doç. Dr. Zafer İBRAHİMOĞLU - *Marmara Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-4596-2743

5. BÖLÜM: MÜZE VE ÇOCUK: KAVRAMLAR, İLKELER, UYGULAMALAR

Doç. Dr. Yasin DOĞAN - *Pamukkale Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-1155-2105

6. BÖLÜM: VATANDAŞLIK BİLGİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Cihan KARA - *Artvin Çoruh Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-8230-810X

7. BÖLÜM: ATATÜRKÇÜLÜK KONULARININ ÖĞRETİMİ

Doç. Dr. Tercan YILDIRIM - *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-9895-7307
Arş. Gör. Hilal MERT - *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0000-7309-8833

8. BÖLÜM: KAVRAMLARLA SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

Prof. Dr. Yavuz AKBAŞ - *Trabzon Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-3500-4701

9. BÖLÜM: KARAKTER VE DEĞER EĞİTİMİ

Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA - *Erciyes Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-1838-0411

Ayten KARACA - *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-3723-7063

10. BÖLÜM: SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE DRAMA

Dr. Öğr. Üyesi Sevda YILMAZ - *Bayburt Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-4489-2501

11. BÖLÜM: EDEBİYAT TEMELLİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül ÇELİK - *Yozgat Bozok Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-9310-2350

12. BÖLÜM: SOSYAL BİLGİLERDE KÜLTÜREL MİRAS KONULARININ ÖĞRETİMİ

Dr. Öğr. Üyesi Suat POLAT - *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0001-9286-8840

13. BÖLÜM: KANIT TEMELLİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

Doç. Dr. Fatih YAZICI - *Tokat Gaziosman Paşa Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-2121-8538

14. BÖLÜM: SOSYAL BİLGİLERDE SÖZLÜ TARİH

Dr. Öğr. Üyesi İlker DERE - *Necmettin Erbakan Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-0993-7812

15. BÖLÜM: SOSYAL BİLGİLERDE YEREL TARİH

Dr. Öğr. Üyesi Akif PAMUK - *Marmara Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-8147-611X

Dr. Öğr. Üyesi İrem PAMUK - *Sağlık Bilimleri Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-9214-6044

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Kitap Bölümünde Kullanılan Ortak Semboller ve Anlamları	v
Bölümler ve Yazarları.....	vii

1. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABI İNCELEMELERİ

1. Giriş.....	1
2. Ders Kitaplarının Hazırlanmasında Yasal Süreç	8
3. Ders Kitaplarının Niteliği.....	9
4. Ders Kitaplarında Tasarım	10
5. Ders Kitaplarında İçerik.....	16
6. Dil, Anlatım ve Üslup Özellikleri	17
7. Öğrenme, Öğretme ve Ölçme-Değerlendirme.....	18
Kaynakça.....	20

2. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TEKNOLOJİ KULLANIMI VE MATERYAL TASARIMI

1. Giriş.....	23
2. Teknoloji Kavramı ve Gelişimi	24
3. Teknoloji Eğitimi	29
3.1. Dünyada Teknoloji Eğitimi.....	30
3.2. Türkiye’de Teknoloji Eğitimi.....	34
4. Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Teknoloji	35
5. Öğretim Teknolojilerine İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar.....	41
5.1. Davranışçı Yaklaşım	41
5.2. Bilişsel Yaklaşım	42
5.3. Yapılandırmacı Yaklaşım.....	42
5.4. Sosyal-Psikolojik Yaklaşım	42
6. Araç-Gereç ve Materyal Olarak Öğretim Teknolojileri	43
7. Öğretim Materyallerinin Tasarımı.....	46
7.1. Kavram Haritaları ve Zihin Haritaları	49
7.2. Harita Araçları.....	51
7.3. Dijital Öykü Anlatımı	52
7.4. Bulut Teknolojileri	53
7.5. Kronolojik Zaman Çizelgeleri.....	54
7.6. Diğer Öğretim Uygulamaları	55

8. Farklı Öğretim Materyallerine Yönelik Sınıf İçi Uygulamaların Değerlendirilmesi.....	58
Kaynakça.....	60

3. BÖLÜM

GÜNCEL KONULARLA SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

1. Giriş.....	63
2. Güncel Olay Nedir?.....	64
3. Güncel Olayların Öğretimi	64
3.1. Güncel Olaylar	64
3.2. Tartışmalı Konular	64
3.3. Gündemdeki Kişiler.....	66
3.4. Belirli Gün ve Haftalar	66
4. Güncel Olayların Seçimi ve Kullanılması	67
4.1. Güncel Olayların Seçimi	67
4.2. Güncel Olayların Avantajları/Dezavantajları	68
4.3. Güncel Olayların Kullanılmasında Öğretmen Rollerini	69
4.4. Sosyal Bilgilerde Güncel Olayların Öğretimi	70
4.4.1. Güncel Olayların Öğretiminde Yaklaşımlar.....	71
4.4.2. Güncel Olayların Öğretiminde Uygulanabilecek Yöntemler ve Teknikler	72
4.5. Güncel Olayların Öğretiminde Kullanılabilecek Materyaller	74
5. Sosyal Bilgiler Programında Güncel Konular.....	75
5.1. Sosyal Bilgilerde Güncel Konular	75
5.2. Sosyal Bilgilerde Tartışmalı Konular	77
5.3. Sosyal Bilgilerde Gündemdeki Kişiler.....	77
5.4. Sosyal Bilgilerde Belirli Gün ve Haftalar.....	78
5.5. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılabilecek Güncel Konular	79
5.6. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Güncel Konular	79
6. Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulama Örnekleri	81
Etkinlik 1	81
Etkinlik 2	82
Etkinlik 3	83
Etkinlik 4	84
Etkinlik 5	85
Kaynakça.....	86

4. BÖLÜM

ÖRNEK OLAYLARLA SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

1. Giriş	89
2. Örnek Olay Yöntemi	91
3. Örnek Olay Modellemeleri	92
3.1. Hazır Olay-Hazır Sorular.....	92
3.2. Hazır Olay-Yarı Yapılandırılmış Sorular	93
3.3. Yarı Yapılandırılmış Olay-Tamamlayıcı Sorular	93
4. Örnek Olay Yönteminin Avantajları Ve Sınırlılıkları	94
4.1. Örnek Olay Yönteminin Avantajları.....	94
4.2. Örnek Olay Yönteminin Sınırlılıkları.....	96
5. Örnek Olay Yönteminin Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar	98
5.1. Tasarım	98
5.2. Uygulama	100
6. Örnek Olay Yönteminin Uygulama Basamakları.....	102
Kaynakça.....	105

5. BÖLÜM

MÜZE VE ÇOCUK: KAVRAMLAR, İLKELER, UYGULAMALAR

1. Giriş.....	107
2. Müzeyle İlgili Temel Kavramlar	108
3. Müze Türleri.....	110
3.1. Koleksiyonlarına Göre Müzeler	110
3.2. Bağlı Oldukları Yönetim Birimine Göre Müzeler.....	111
3.3. Hizmet Ettikleri Bölgeye Göre Müzeler.....	111
3.4. Hitap Ettikleri Kitleye Göre Müzeler	111
3.5. Koleksiyonlarını Sergiledikleri Mekânlara Göre Müzeler	111
3.6. İşlevlerine Göre Müzeler.....	111
4. Müze Eğitiminin Tarihsel Gelişimi.....	111
5. Müze Eğitiminde Mevcut Durum.....	113
5.1. Müze Eğitiminin Ana Evreleri	119
5.1.1. Geleneksel Müze Eğitimi	119
5.1.2. Etkileşimli Müze Eğitimi	120
5.1.3. Teknoloji Destekli Müze Eğitimi	121
5.2. Müze Eğitiminin Gerekçeleri	123
5.3. Öğrenmenin Doğası ve Müze Eğitiminin İlkeleri	124
6. Müze Eğitiminin Planlanması ve Uygulanması	131
6.1. Hazırlık Aşaması	131
6.2. Müze Eğitiminin Uygulanması	133

6.2.1. 5N1K Sorular	135
6.2.2. Donuk İmge.....	135
6.2.3. Dönüş Anı (flashback)	135
6.2.4. İpucu Kâğıdı Çalışması	135
6.2.5. Müzede Hikâye Oluşturma	136
6.2.6. Evimizde Bu Nesnenin Yerini Ne Aldı?.....	136
6.2.7. Organik ve Organik Olmayan Nesnelere	136
6.2.8. Geçmişten Günümüze Toplumsal Cinsiyetin Değişimi	136
6.2.9. En Çok Beğendiğim Eser	137
6.2.10. Yapılabilecek Diğer Farklı Etkinlikler	137
6.3. Müze Eğitiminin Değerlendirilmesi.....	137
7. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Müzelerin Kullanımı	138
7.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisinin Geliştirilmesi.....	139
7.2. Zaman ve Kronoloji Becerisinin Kazandırılması	141
7.3. Sosyal Bilgiler Dersini Diğer Derslerle İlişkilendirerek Müze Eğitimi Örneği.....	142
Kaynakça.....	146

6 BÖLÜM

VATANDAŞLIK BİLGİSİ

1. Giriş.....	149
2. Vatandaşlıkla İlgili Temel Kavramlar.....	152
2.1. Millet, Milliyet ve Milli - Devlet.....	152
2.2. Devlet	153
2.3. Modern Devlet	155
2.4. Hukuk Devleti	156
2.5. İnsan Hakları ve Eşitlik	157
2.6. İnsan Haklarının Sınıflanması	160
2.6.1. Temel Haklar	160
2.6.2. Kişi Hakları ve Siyasi Haklar	161
2.6.3. Ekonomik Haklar	161
2.6.4. Sosyal Haklar.....	162
2.6.5. Kültürel Haklar	164
2.6.6. Dayanışma Hakları.....	164
3. Vatandaşlık ve Cumhuriyet.....	165
4. Sosyal Bilgiler Dersinde Vatandaşlık Eğitimi	167
4.1. İnsan ve Toplum İlişkilerinde Vatandaşlık: Bireyselleşme ve Sosyalleşme	167
4.2. Bireyselleşme ve Sosyalleşmede Etkili Olgular	169

4.2.1. Sosyal Biliş	169
4.2.2. Tutum	169
4.2.3. Benlik	169
4.2.4. Uyum.....	170
5. Anayasa, Anayasal Kurumlar, Anayasal Yaşam.....	170
6. Vatandaşlıkla İlgili Temel Sorunlar	174
7. Değişen Vatandaşlık Anlayışı Bağlamında Dijital Vatandaşlık.....	177
7.1. Avrupa Birliği Vatandaşlığı.....	180
8. Türkiye Cumhuriyeti'nin Temel Nitelikleri ve Yapısı	181
Kaynakça.....	184

7. BÖLÜM

ATATÜRKÇÜLÜK KONULARININ ÖĞRETİMİ

1. Giriş	187
2. Tarihsel Süreç İçerisinde Atatürkçülük Konularının Öğretimi.....	188
2.1. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi.....	189
2.2. Sosyal Bilgiler ve Atatürkçülük Öğretimi	193
3. Atatürkçülük Nasıl Öğretilmelidir?	203
3.1. Atatürkçülük Konularının Öğretiminde Edebi Ürünlerin Kullanımı	205
3.1.1. Hikâye	205
3.1.2. Şiir.....	207
3.1.3. Hatırat (Anı).....	208
3.1.4. Mektup	210
3.1.5. Atatürk'ün Özdeyişleri	211
3.2. Atatürkçülük Konularının Öğretiminde Görsel-İşitsel Kaynakların Kullanımı.....	213
3.2.1. Filmler	213
3.2.2. Fotoğraflar	215
3.2.3. Resimler	217
3.2.4. Gazete Kupürleri.....	219
Kaynakça.....	221

8. BÖLÜM

KAVRAMLARLA SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

1. Giriş.....	225
2. Olgu, Kavram ve Genelleme İlişkisi.....	226
3. Kavramların Özellikleri ve Sınıflandırılması.....	229
4. Kavram Gelişimi ve Öğrenme	231
5. Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretiminin Önemi	232

6. Kavram Öğretim Stratejileri.....	234
7. Kavram Yanılgısı Nedir?.....	236
7.1. Kavram Haritası ve Çeşitleri.....	237
7.2. Kavram Karikatürü.....	242
7.3. Kavram Bulmacası ve Çeşitleri	243
7.4. Kavramsal Değişim Metinleri	243
7.5. Kavram Ağları	246
7.6. Zihin Haritası	247
7.7. Bilgi Haritası.....	250
7.8. Anlam Çözümleme Tabloları	251
7.9. Tanılayıcı Dallanmış Ağaç	252
7.10. Yapılandırılmış Grid	254
7.11. Balık Kılıcı Diyagramı.....	256
7.12. Kelime İlişkilendirme Testleri (KİT).....	257
Kaynakça.....	261

9. BÖLÜM

KARAKTER VE DEĞER EĞİTİMİ

1. Giriş	265
2. Temel Kavramlara Giriş.....	266
3. Karakter ve Değer Gelişiminde Etkenler.....	269
3.1. Ailenin Rolü/Ailede Değerler Eğitimi.....	269
3.2. Okulun Rolü/Okulda Değerler Eğitimi.....	270
3.3. Çevrenin Rolü/Çevrede Değerler Eğitimi	272
3.4. Kitle İletişim Araçlarında/Medyada Değerler Eğitimi.....	272
4. Değerlerin Tanımı ve Sınıflandırılması	274
5. Sosyal Bilgiler Eğitimi Programında Değerler Eğitimi	275
5.1. 2005 ve 2018 Programı Değerlerinin Karşılaştırılması.....	277
6. Karakter ve Değer Eğitimi Yaklaşım ve Uygulamaları	279
6.1. Değerlerin Doğrudan Öğretimi: Değerleri Telkin Etmek	279
6.2. Değerleri Belirginleştirme/Açıklama Yaklaşımı	280
6.3. Ahlakî İnkilap Tartışmaları Yaklaşımı	281
6.4. Değer Çözümlemesi Yaklaşımı	283
6.5. Davranış Öğrenme Yaklaşımı/Davranış Değiştirme Yöntemi	284
7. Türk Eğitim ve Kültür Tarihinden Değer Eğitimiyle İlgili Örnekler.....	285
Kaynakça.....	287

10. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE DRAMA

1. Giriş	291
2. Drama Kavramı ve Drama Uygulamalarının Tarihçesi	292
3. Drama Türleri	295
3.1. Yaratıcı Drama	296
3.2. Eğitici Drama	296
3.3. Psikodrama	297
3.4. Sosyodrama	298
4. Drama-Oyun İlişkisi	298
5. Dramada Planlama ve Dramanın Aşamaları	301
5.1. Dramada Planlama	301
5.2. Dramanın Aşamaları	303
5.2.1. Hazırlık-Isınma Aşaması	303
5.2.2. Canlandırma Aşaması	305
5.2.3. Rahatlama Aşaması	305
5.2.4. Tartışma-Değerlendirme Aşaması	306
6. Sosyal Bilgiler Dersi ve Drama	306
7. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Drama Teknikleri	312
7.1. Doğaçlama	312
7.2. Rol Oynama	313
7.3. Hayali Oyun (Hayal Oyunu)	315
7.4. Kukla Draması	315
7.5. Zihinde Canlandırma	316
7.6. Pantomim (Sözsüz-Sessiz Canlandırma)	317
7.7. Bilinç Koridoru	318
7.8. Geriye Dönüş	318
8. Uygulama ve Etkinlik Örnekleri	319
Etkinlik 1.	319
Etkinlik 2.	321
Etkinlik 3.	323
Kaynakça	325

11. BÖLÜM

EDEBİYAT TEMELLİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

1. Giriş	327
2. Temel Kavramlar	328
2.1. Edebiyat	328
2.2. Sözlü ve Yazılı Edebiyat	329

2.3. Çocuk Edebiyatı	330
2.4. Okuma Stratejileri	332
3. Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Edebiyat	333
3.1. Edebiyat Temelli Sosyal Bilgiler Öğretimi	333
3.2. Edebi Ürünlerin Seçimi ve Kullanımı	335
3.3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Edebi Ürünler	336
3.4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kullanılabilir Edebi Türler ve Örnek Uygulamalar	338
3.4.1. Edebi Ürünlere Yönelik Örnek Uygulamalar	340
Etkinlik 1	340
Etkinlik 2	341
Etkinlik 3	342
Kaynakça	346

12. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLERDE KÜLTÜREL MİRAS KONULARININ ÖĞRETİMİ

1. Giriş	351
2. Kültürel Miras Kavramı ve Türleri	354
2.1. Somut Kültürel Miras	356
2.1.1. Taşınmaz Kültürel Varlıklar	356
2.1.2. Taşınır Kültürel Varlıklar	358
2.2. Somut Olmayan Kültürel Miras	359
3. Dünya Miras Listesi: Dünya ve Türkiye'den Örnekler	360
4. Dünya Ve Türkiye'de Kültürel Mirası Koruma Çalışmaları	362
5. Kültürel Miras Eğitimi	365
6. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kültürel Miras Eğitimi	367
Kaynakça	378

13. BÖLÜM

KANIT TEMELLİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

1. Giriş	381
2. Kanıt Nedir?	383
3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kanıt Temelli Öğrenme	384
4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kanıt Temelli Öğrenme	387
5. Sosyal Bilgilerde Kanıt Temelli Öğrenme Etkinlikleri	389
Kaynakça	397

14. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLERDE SÖZLÜ TARİH

1. Giriş.....	399
2. Sözlü Tarih Nedir?	400
3. Sözlü Tarihin Gelişimi	401
3.1. Dünyada Sözlü Tarihin Kısa Geçmişi	401
3.2. Türkiye’de Sözlü Tarihin Kısa Geçmişi.....	402
4. Sözlü Tarihin Kaynakları	403
5. Sözlü Tarih Yönteminin Kullanım Aşamaları	405
5.1. Bir Konu Seçme.....	405
5.2. Yazılı Kaynaklarda Araştırma.....	405
5.3. Görüşme Sorularını Hazırlama.....	406
5.4. Potansiyel Kaynak Kişileri Belirleme.....	406
5.5. Görüşmeleri Yürütme.....	407
5.6. Görüşmelerin Yazıya Aktarılması.....	408
5.7. Görüşme Kayıtlarının Arşivlenmesi.....	408
5.8. Görüşmelerin Kullanılması	409
6. Sözlü Tarihin Faydaları.....	409
7. Sözlü Tarihin Sınırlılıkları.....	412
8. Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Sözlü Tarih.....	413
8.1. Bütün Sınıfla Sözlü Tarih Uygulaması: “Bize Eski Günleri Anlat!”.....	415
8.1.1. Konumuzu Seçiyoruz: İnsan ilişkileri ve İletişim	415
8.1.2. İnsan İlişkileri ve İletişim Kavramlarını Araştırıyoruz.....	415
8.1.3. Kimlerle Görüşeceğiz? Misafirlerimizi Sınıfa Davet Ediyoruz.....	417
8.1.4. Geçmişe Yolculuk Başlıyor: Büyüklerimizi Dinliyoruz.....	418
8.1.5. Görüşme Kayıtlarımızı Değerlendiriyoruz: Analiz ve Değerlendirme	418
8.1.6. Kompozisyonlarımızı Yazıyoruz.....	420
Kaynakça.....	421

15. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLERDE YEREL TARİH

1. Giriş	423
2. Yerel Tarih Nedir?.....	424
3. Yerel Tarihin Ortaya Çıkışı ya da Mekânın Hatırlanması.....	427
4. Yerel Tarih Öğretimi	430
4.1. Yerel Tarih ve Düşünme Becerileri	431
4.2. Yerel Tarihin Derslerde Kullanımı	434
4.3. Yerel Tarih Etkinliklerinin Katkıları	435

4.4. Hatırlama Kültürü Olarak Yerel Tarih: Bir Yerel Tarih Göstergesi Olarak Almanya'da Tökezleme Taşları (Stolpersteine)	435
5. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Yerel Tarih Kaynakları	437
6. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yerel Tarih	438
Etkinlik 1	441
Etkinlik 2	442
Kaynakça.....	443
Yazarlar Hakkında	445

1. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABI İNCELEMELERİ

*Bilgiye sahip olarak doğmuş birisi değilim.
Öğretmeyi seviyorum ve öğrenmeye çalışıyorum.*

KONFÜÇYÜS

*Doç. Dr. Eray ALACA**

1. GİRİŞ

İlk çağlardan itibaren toplumların gelişiminde eğitim ve öğretim zamana veya mekâna göre değişiklik göstermekle beraber önemli bir yere sahip olmuştur. Eğitim ve öğretimde kullanılan çeşitli araçlar içerisinde en önemlisi ise ders kitaplarıdır. İlk ders kitabının nerede ve ne zaman yazıldığı ve kullanıldığı konusunda kesin bilgiler olmamakla birlikte bugüne kadar elde edilen veriler antik Sümer veya antik Mısır olduğunu göstermektedir (Ulusoy, 2015; Kaya, 2002). Bugünkü anlamda ders kitapları ise kâğıt ve matbaanın kullanımı ile yaygınlık kazanmıştır. 19. yüzyılda Fransız Devrimi sonrasında imparatorluklar ve ulus-devletler, eğitim ve öğretime sistemli bir şekilde eğilmeye başlamışlardır (Yıldırım, 2016). Bu çerçevede devletin yetkili kurumları tarafından hazırlanan bir programa göre, ideal vatandaş tipinin oluşturulması için öğrencilerin öğrenmelerinin istendiği bilgilerin yer aldığı yazılı ve görsel içeriklerden oluşan ders kitapları hazırlanmıştır.

Devletlerin temel hedefi arasında yer alan vatanın bütünlüğünü, birliğini ve bağımsızlığını koruyan ve mensubu olduğu milletini yüceltmeyi hedef edinen ideal vatandaş tipini oluşturma noktasında tarih, coğrafya, yurttaşlık ve bu üçünü de kapsayan Sosyal bilgiler dersleri ile bu derslerin kitapları önem taşımaktadır. Bu dersler tarihsel, kültürel ve sosyolojik nedenlere bağlı olarak bazı devletlerde tarih, coğrafya ve yurttaşlık dersleri olarak ayrı ayrı verilirken bazı devletlerde Sosyal bilgiler dersi adı altında birlikte verilmektedir.

Fransa'da devrimin hemen ardından devlet-vatandaş ilişkilerinin tartışıldığı dönemde ünlü düşünür Marquis de Condorcet (1743-1794) tarafından ilk kez ilk

* Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Giresun, Türkiye, eray.alaca@giresun.edu.tr

ve orta dereceli okullarda “Sosyal Bilgiler” adı altında bir dersin okutulması gerektiğinden söz edilmiştir (Sözer, 1998). Fransa’dakine benzer bir durum Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nde de yaşanmıştır. Artan göç hareketleri sonucunda ülkedeki göçmen çocuklarının toplumsallaşabilmesi için 1907 yılında Thomas Jesse Jones “Sosyal bilgiler” dersinden söz etmiştir (İnan, 2014). Condorcet veya Jones veya bu konu ile ilgilenenler farklı yaklaşım sergilemeler de okullarda Sosyal bilgiler dersini önerirken devlet-vatandaş bağı kurulması üzerine yoğunlaşmışlardır.

1916 yılında ABD’ de ilk kez “Sosyal Bilgiler” adı altında bir ders verilmiştir. Bu ders ile amaçlanan “aktif ve bilgili vatandaş yetiştirmek” olmuştur. Ardından ABD’ de 1921 yılında kısa adı NCSS olan National Council for the Social Studies (Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi) kurulmuştur. NCSS, başta ABD olmak üzere dünyada ilköğretimden üniversiteye kadarki süreçte Sosyal bilgiler kapsamındaki tarih, vatandaşlık, coğrafya, ekonomi, siyaset bilimi, sosyoloji, psikoloji, antropoloji ve hukukla ilgili eğitim alanındaki çalışmaları desteklemeyi amaçlamıştır (NCSS, 2019).

Türkiye’de ise okullarda Sosyal bilgiler adı altında bir ders 1968 yılında programa alınabilmiştir. Bu tarihe kadar “tarih”, “coğrafya” ve “yurttaşlık bilgisi” dersleri ayrı birer ders olarak verilmiştir. Ancak Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalma bu uygulama cumhuriyet döneminde ABD ve Avrupa’daki eğitim - öğretim modellerinin incelenmesi ile tartışılmaya başlanmıştır. 1949 yılında toplanan IV. Maarif Şurası’nda alınan kararlar arasında da ilkokulların 4. ve 5. sınıflarında verilmekte olan “tarih”, “coğrafya” ve “yurttaşlık bilgisi” derslerinin tek bir ders haline getirilerek verilmesi ve çocuk psikolojisine göre düzenlenmesi yer almıştır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 1991). Ancak bu karar dönemin koşulları içerisinde uygulanamamıştır.

27 Ocak 1954 tarih ve 6234 sayılı kanun kapsamında Köy Enstitüleri ile İlköğretmen okulları, İlköğretmen okulları adı altında birleştirilmiştir. Öğrenim süresi ilkokul mezunları için 3 yılı ortaokula denk gelen birinci devre, 3 yılı liseye denk gelen ikinci devre olmak üzere 6 yıl, ortaokul mezunları için liseye denk gelen ikinci devreden devam etmek üzere 3 yıl olarak düzenlenmiştir. Bu okulların birinci devre 1., 2. ve 3. sınıflarında “tarih”, “coğrafya” ve “yurttaşlık bilgisi” dersleri “Sosyal bilgiler” dersi adı altında verilmiştir. Ancak bu dersinde ayrı bir kitabı olmayıp ortaokullardaki mevcut ders kitapları kullanılmıştır (Tebliğler Dergisi [TD], 1954; 1955; 1956). İlköğretmen okulları dışındaki okullarda ise Sosyal bilgiler adı ile bir ders olmayıp, “tarih”, “coğrafya” ve “yurttaşlık bilgisi” dersleri ayrı olarak verilmeye devam edilmiştir.

1961 yılında MEB tarafından oluşturulan bir komisyon ABD ve Avrupa’daki örnekleri incelemiştir (MEB, 1961). 1962 yılında toplanan VII. Maarif Şurası’nda